

Uubricelle libri statutorum eccie sancti saluatoris
traiectensis

Inter capli eccie leodien quam cautionem epus fa
cere tenetur de iure uel de consuetudine patrie uasallo p cal
cio ipsius uasalli constructo ipsius uasalli sumptibus quod ab
ipso optinet in feudum

Ver sus infra scripta scripta sunt in crypta eccie sci saluatoris traiectionis

Mole sub hac lapidis natuo puluere puluis

Qui iacet hic torpens fuisse in ore potens

Nomine richardus hoc nomine dodo uocatus

Adi comes erimus extitit atq pnis

fouerat hic gentē xpō sub pace fidelem

Paganos stravit hinc et eos pepulit

Namq loca istius mansit defensor amandus

Germinare de cuius aruit et ipse locus

Is fuerat stirpis uiridis p clara decoris

Drexil baldricus inde fuit genitus

Monstr et ista domus qhis fuit ille patronus

Peregrinus rodolphus duxit et vnde genus

Victor yrmundus pnt qz comes nevelongus

Hic mo qui pausat hys pater extiterat

Corpus heriulunde quoz matris gnosce

Confouet hoc antri hinc simul appositum

Ambroz bulco cineres claudunt in vno

Quos nuncit dñs non sepat tumulus

Hinc tulit october uocat hanc ex carne nouember

Nempe s vndens hoies erit ille khs

Indib octonus sidus et illa subit

Hinc uolaze loci pietas uetet ipsa bonoz

Quo piter maneat qui cums hic latitat

Qui tumulm zehis lode msañto sepultis

Hys xpe optatam dic age ta ueniam

Hic age siste pcor recitans epygramma mator

De uideas titulo qui iacet in tumulo

Hic piter frim claudunt membra duoz

Ite sup totacoē altaris sancti petri

De sacerdote celebrante in Capella scē crucis

De totacone altaris minoris crypte

Shapero

fol - j

Rühlsdorf Uwe

Wegpunkt 320 m unter

die Masse des Codex 22, 2 < 25, 5

die Masse des tor- 10 2 5

20 1 10 2 5 auf 10 10 10

Omne charitate nulla valere?

dieb; diabolus arte temptauerit;
Quodam em die pmissa pte potesta
te circumiectus ipsa luce pur
purea quo facilius claritate as
sumpti fulgoris illudera ueste
etiam regia indutus diademate
ex gemmis auroq; redimitus calceis
auro illis sereno ore lacta facie.

ferentem uenisse non credam;
Ad hanc ille uocem statim ut sumus
euanuit & cellulam tanto fetore
compleuit ut in dubia indicia relin
queret diabolus se fuisse. Hoc ita
gestum ut supra retulimus expressus
martini ore cognouimus nequis forte
existima fabulosum;

Liber monasterij sancti pauli in trivento inferioz

Cumq; martinus primo aspectu eius
fuisse hebetatus diu multumq;
ambo silentiam tenuerunt. Tum
prior diabolus agnosce inquit
martine quem cernis apse ego sum
descensusus ad terram prius me
manifestare uolui. Ad haec cum
martinus taceret nec quicquam
responsi referret letare ausus
diabolus professionis audaciam
Lartine quid dubitas credere cum
uideas apse ego sum. Tum ille reue
lante sibi spu ut intellegere dia
bolus esse non dnm non se inquit
me dnm purpuratum & diademate
reuerentem uenturum esse pdixit.
Ego apm nisi in eo habitu formaq;
qua passus es nisi crucis stigmata p

derio illius aestuaremus gratam no
bis ad eum uidendum peregrinatio
nem suscepimus simul quia iam ardebat
animus uitam illius scribere. Lartim
ab ipso in quantum ille interrogari po
tuit sciscitasti sumus. Lartim ab his qui
inter fuerant uel sciebant cognouimus.
Quo quidem tempore credi non potest
quam humilitate qua benignitate
susceperit. Congratulatus plurimu
agauisus in dno quod tanti esse ha
bitus a nobis quem peregrinatione
suscepta expectissemus. Misericordie
pene non audeo confiteri cum me scd
conuulso suo dignatus e adhibere
Aquam manibus nris ipse optulit. Ad
uocem autem ipse nobis pedes abluit
nec remitti aut contra ire constantia fuit.

◀ 2

Fragment met de Vita Marti
ni in map 3 van Hs. 1003. De
afdruk van de bril bevindt zich
ook in de incunabel waar het
oorspronkelijk uitkomt (E fol

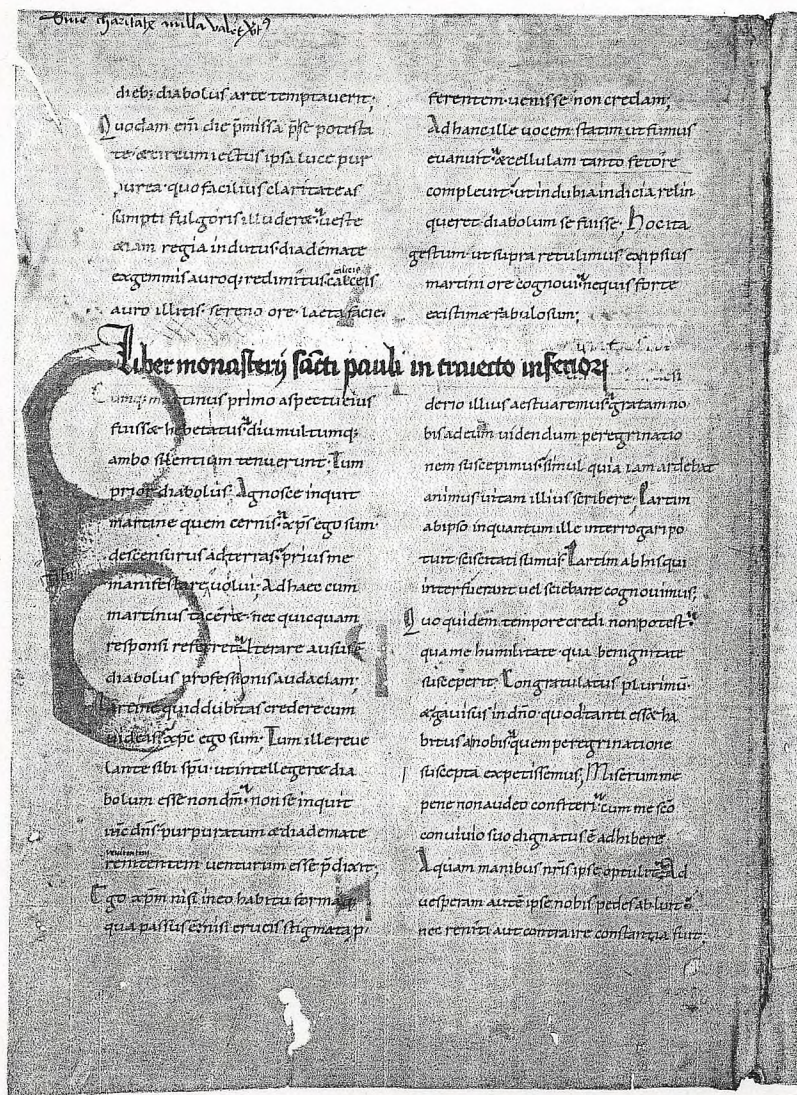
onder andere rekening r
met boeken die een bibl
ken kreeg of zelf heeft a
staat, inclusief schutbla

De meeste vroege Pau
liturgisch van aard, met
muzieknotatie uit de tw
muziekhistorici nog nie
Het voorbeeld dat ik hie
maculatuur uit twee bo
van de Paulusabdij die b
(E fol 83 en E qu 219). Ze
formaat. De eerste heeft
band van onduidelijke l
overduidelijk een band

De fragmenten uit b
ven in een regelmatige l
de tiende of elfde eeuw
oud handschrift met da
Leven van Martinus (of
Tours, aan wie de Utr
(afbeelding 2). Het oude
gebruik geweest. In got
de of vijftiende eeuw is
in opzichtig rood, is ruk
middel van rode streper
er leestekens ingevoegd
tussen de regels overges
schrift (afbeelding 3). In
was men het Karolingis
gewend en waren deze l
leesbaarheid te vergrote
Vita Martini heeft waars
bibliotheek van de Paul
uiteindelijk aan het ein
tot schutbladen werd v

Utrachs
UR

memoriae mandabitur in exemplum
cauendi si quid deinceps aspiciam ta
lig contigerit.
L. A. R. v. s. G. r. i. a. n. H. o. m. e. n.
adulescens nobilissimus mox pbr

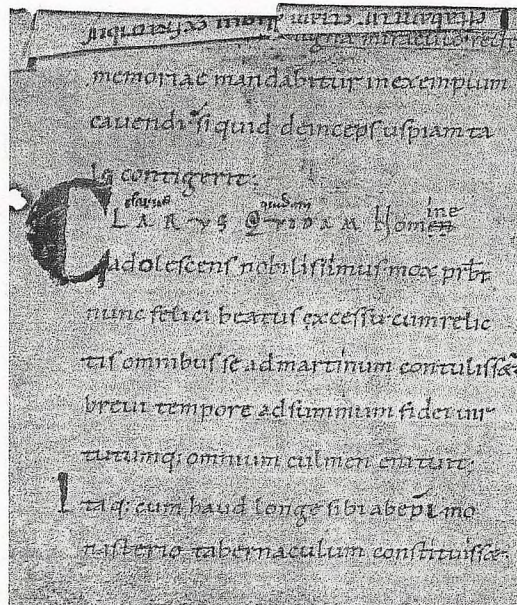
Fragment met de Vita Martini in map 3 van Hs. 1003. De afdruk van de bril bevindt zich ook in de incunabel waar het oorspronkelijk uitkomt (E fol

83). Linksboven staat geschreven in Gotisch cursief: 'Sine charitate nulla valet Christus': 'Zonder naastenliefde vermag (geloof in) Christus niets'.

onder andere rekening moet worden gehouden met boeken die een bibliotheek van elders geschenken kreeg of zelf heeft aangekocht in gebonden staat, inclusief schutbladen.

De meeste vroege Paulusabdij-fragmenten zijn liturgisch van aard, met daarbij een aantal met muzieknotatie uit de twaalfde eeuw, dat door muziekhistorici nog niet eerder is onderzocht. Het voorbeeld dat ik hier ga bespreken, betreft maculatuur uit twee boeken uit de bibliotheek van de Paulusabdij die beide in 1487 zijn gedrukt (E fol 83 en E qu 219). Ze zijn echter van verschillend formaat. De eerste heeft een deels gerestaureerde band van onduidelijke herkomst, de tweede is overduidelijk een band van de Paulusabdij.

De fragmenten uit beide banden zijn geschreven in een regelmatige Karolingische minuskel uit de tiende of elfde eeuw en vormen de resten van een oud handschrift met daarin de Vita Martini, het Leven van Martinus (oftewel Sint Maarten) van Tours, aan wie de Utrechtse Domkerk was gewijd (afbeelding 2). Het oude handschrift is lange tijd in gebruik geweest. In gotisch schrift van de veertiende of vijftiende eeuw is er een foliëring aangebracht in opzichtig rood, is rubricering toegevoegd door middel van rode strepen over de hoofdletters, zijn er leestekens ingevoegd en zijn sommige woorden tussen de regels overgeschreven in klein gotisch schrift (afbeelding 3). In de late middeleeuwen was men het Karolingische schrift niet meer gewend en waren deze hulpmiddelen nodig om de leesbaarheid te vergroten. Het handschrift met de Vita Martini heeft waarschijnlijk geruime tijd in de bibliotheek van de Paulusabdij gelegen voordat het uiteindelijk aan het einde van de vijftiende eeuw tot schutbladen werd verwerkt. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat het ook in de Paulusabdij zo niet Hohorst is afgeschreven, of in ieder geval in Utrecht, maar door het gebrek aan vergelijkingsmateriaal is dat lastig hard te maken. Uit deze periode zijn vooral luxueuze handschriften overgeleverd, die van elders werden geïmporteerd, zoals de Ansfriduscodex (genoemd naar de stichter van Hohorst) uit Sankt Gallen in Zwitserland (Utrecht, Museum Catharijneconvent, ABM h2). We weten echter niet of het handschrift met de Vita Martini

3 ►
Fragment met de Vita Martini oorspronkelijk uit E qu 219, met later toegevoegde leestekens, rubricering en transcriptie van 'clarus quidam'.

et dedit Absalon scelestis simul mente
perdidit sensum amisit consilium. In
secatur patre fugat innocentem. Inse
quitur genitorem. Usurpat imperium. po
testatem arripit. regnum inuadit. non ut cum
patre societate regnaret. sed ut totum regnum
patris sanguine possideret. Perdidit inquam
Absalon consilium. dum patricidio cupit mer
eri imperium. amisit sensum. dupes exitum
patris consequi desiderat regnum. Destinat. pro
perat. querit innocentem opprimere reus.
patre superstitem moriturus. Et contra dedit humi
li aciem. cedit domo. persequentem fugat. de
dit ac hostem. reliquit affectus. ne aut parri
cidii interitus ei luctum afferret. aut pemptio
nis reum filium exhiberet. Vult furorem filii
fugiendo conpestere. desiderat declinando
parricidii seuitiam temperare. Sed crudelitate
mente concepta tam se dari non potuit. quam
inimicus seuitia ad perficiendum facinus provoca
uit. O innocentia. quantum apud reos periculum
suscepit. quantum molestie per flagitiosa incurrit.
Dauid scilicet tot demerces exercitus. quia
non deliquit. offendit. tot populorum rabiem.
quia non lesit. incurrit. Absalon unus est reus.
et unum uersus contra patrem conspirat exercitus.
remantur in eodem patris. funeste multorum
manus. prouocantur in innocentem uicisti facinus
alienum. Unus parricidii furor. tot milia in sa
nctum compellit. unus dementia. demerces efficit
multos. Offendit enim dauid filium. quia fratri
in eum ulciscinoluit parricidium. Semper enim
scelera. dum non secantur. in crescant. et in aug

mentis exortor. Cur in alienum facinus prout
cur furoris insaniam adiuuatis. cur parri
cidii similes. demerces existitis. deseritis quod
deserite seui. deseritis genitorem. deseritis
for sitan. num si deseritis cessabit. qui ut au dert
uester noster prouocauit. Certe solus peri
at. quina uirg. uirg. debellat. solus concidit.
qui pietatem patris in pugnat. Aut enim cess
bit. dum punitur. aut per suerabit. et peries. ego
enim doleo reum. doleo impium. doleo nouo
supplicio mortuum. Quis te in hoc faci
prosilire parriada deerrime docuit. qui
furor audere tam inmane facinus prout. aut
si offendit. pater est. sileat genitor. qui non im
nec offendit. nec laesit. Vincat furorem pietas
affectus insaniam superet. crudelitate natur
debellat. Aut nunquid te pater. quia non laesit
offendit. aut idcirco te offendit. quia non la
quis forsitan non offenderet. si laesisset. Redde
affectus exhibe pietate. tibi parcas dum a parri
manus auertis. que defendere deberes. si quid au
alterum audere cognouisses. Ubi. am solati. ut
patres. ubi si diu genitores inuenient. si fili
senferit parricidas. aut quando exterminata
si domesticis nobis obsistunt. bestiae et muce pe
des pietatis iura conseruant. si quibus natura
denegat ratione. non tamen denegat pietatem
Innocentem perimere nefas est patre occidere.
scelus propheta iugulare. facinus inauditum e
ante hoc tempus. mortalibus cunctis ignotum.
Cessa iam ab isto scelere. cessa inquam. ne te son
boni omnes exhorreant. ne audaces exte. quod non
uerant discant. Cessa inquam. ne quis post te tan

considerare negleximus. adhi-
bita sunt praecepta. Praecep-
tis quoque obtemperare nolui-
mus. adiunguntur exempla;
Ipsa quoque imitari exempla de-
clinavimus. quae edidisse no-
bis positos sub lege conspiciamus;
Quia enim deus aperte quibusdam
sub lege positus locutus est. quia
si alienos nos ab eisdem praecep-
tis aspiciamus. quibus haec speci-
aliter locutus non est. Unde ad
confutandam imprudentiam
nostram. gentilis homo ad exemplum
deducitur. ut quia obedire homo
legi sub lege positus despicit. eius
saltem comparatione euangelice qui
sine lege legaliter vixit. Erranti
igitur homini. data est lex. Erran-
ti vero etiam sub lege. adducitur
testimonium eorum qui extra le-
gem sunt. ut quia conditi condi-
tionis nostrae ordinem servare nolui-
mus. praeceptis ammoneremur. &
quia praeceptis oboedire contemp-

humanae; homo gentilis. homo
sine lege ad medium adducitur.
ut eorum qui sub lege sunt pravi-
tas confundatur. Quod bene per
prophetam ac breviter dicitur; Fru-
besce sidon. ait mare; Insidone
quippe. figurat stabilitas. in le-
ge positorum. In mari autem. vita
gentilium; Frubescere ergo sidon
ait mare. quia ex vita gentili-
um. redarguit vita sub lege
positorum. atque ex actione saecu-
larium. confundit actio religi-
osorum. dum illi etiam promit-
tendo non servant quae in prae-
ceptis audiunt. & isti vivendo
ea custodiunt. in quibus nequa
qua mandatis legalibus astrin-
guntur. Qua vero auctoritate
liber iste sit praeditus. ipsa sacra-
rum paginarum soliditas attestat.
dum per ezechielem prophetam dicitur.
quod tres solummodo viri liberentur.
noe. scilicet. daniel & iob. Hec
immerito inter hebreorum vitas.

.Pheta.

expectare feci. Si comedi buccel
lam meam solus & non comedit
pupillus ex ea. Si despecti prae
tereuntem eo quod non habue
rit indumentum & absq; operi
mento pauperem. Si non bene
dixerunt me. Lateralia eius & deuel
leribus ouium mearum calefactus
est. Quare uidelicet si ad allego
rie sensum uolenter inflecti
mus cuncta eius facta misericor
diae uacuamus. Diuinus & em
sermo sicut mysteris prudentes
exerceat sic plerumq; superficie
simplices refouat. Habet in pub
lico unde paruulos nutriet.
seruat in secreto unde mentes
sublimium in admiratione suspen
dat. Quasi quidam quippe est
fluuius ut ita dixerim planus
& altus in quo & agnus ambulat.
~~et deus natus~~ ~~et ego quia~~ ~~et~~
~~hoc oportunitas postulat~~ ~~et~~
~~studium ordo expositum~~ ~~et~~
mutat. Quatenus tanto uerius

mihi. In qua quicquid tua sei
tas tepidum incultumq; repperit
tanto michi celerrime
indulgeat. quanto hoc meae
grum dicere non ignorat. Ha
dum molestia corpus atterit.
afflicta mente & iam dicendi
studia languescunt. Multa
quippe iam annorum curri
cula deuoluuntur. quod ere
bris uiscerum doloribus cru
cior. Floris momentisq; omnib;
fracta stomachi uirtute las
cesco. Lentis quidem sed tamen
continuis febribus anhelio.
Interq; haec dum sollicitus
penso. quia scriptura teste
omnis filius qui ad deum recipitur
flagellatur. quo malis prae
sentibus durius deprimor.
eo de aeterna certius prae
sumptione respiro. Et fortas
se hoc diuine providentiae
consilium fuit. ut percussus
iob percussus exponerem. &

Utredit
u.B.

Ms. 86.
f. 4²

vol. I

semel peperisse. Et hoc certū est.
maxime apud egypcios fieri. Com
git itaq; iurex agelmund dū cō
capere ad eandē piscinā deuenire.
Qui cū equo recente miserandos in
fantulos miraretur. hastaq; quam
manu gerebat huc illucq; eos inuer
tere. unus ex illis inuenta manu has
tā regiā cōphendit. Rex miā
mor. factūq; ataus admittit. eum
magnum futurū p̄nuntiat. Moxq;
cū apiscinā leuari p̄cepit. atq; nu
trici traditū omī cū studio man
dat alendū. & q̄a eum depiscinā
quā ex lingua lama dixer̄ abstu
lit. lamissio eidem nom̄ inposuit.
Qui cū adolauisse. strenuus iuuenis
effectus ē. & bellicosissim̄ extitit.
& post agelmundi finē regni
gubernacula rexit. Ferunt hūc
dū langolardi cū rege suo iter
agentes adquendā fluuiū pue
nissent. & ab amazonib; centē p
hiberi ultra p̄meare. cū eorū
fortissima influuio natatu pug
nasse. eamq; p̄misse. sibiq; lau
dis gloriā. langobardis quoq;

transitū parauisse. Hoc siquidē
inter utrasq; acies prauis ē statius
scē quatinus si amazon eandē la
missione superare langobardi
aflumine recederent. Sin uero
lamissione ita factū est ipsa
uinceretur. langobardis eadē
p̄meandi fluuio copia p̄beretur.

Constat sane quia huius assertio
nō series minus ueritate submixta
ē. Omib; & enī quibus ueteres
hystoriz notz sunt. parte gentē
amazonū longe antea quā hęc
fieri p̄b̄er̄ esse deletā. nisi forte
quia loca eadē ubi hęc gesta fe
runtur. n̄ satis hystoriorographis
nota fuerant. & uix ab aliquo ex
uulgata sunt. qd fieri potuerit.
ut usq; ad id̄ tempus huiusmodi in
ibi mulierū genus haberet. Nam
& ego referri a quib; dā audiri usq;

hodie in tantis germanis finib;
gentē harū existere feminarū.
Igitur transmeato langobardide
quo dixeramus flumine. cū adul
terioris terras puenissent. illic p
tempus aliquot cōmorabantur.

interfectionē atq; rodulfi herulorū
regē. quoscū prius fēdere necerāt.
causa inter eos discordia ista fuit.
Germanus rodulfi regis adfectionē
ferende pacis grā uenerat; Quicq;
expleta legatione patriā repetē
rē. contigit ut ante regis filij do
mū quē remeunda dicebatur tran
sitū haberet. Illa multitudinē ui
rorum nobilēq; cōmītātū conspici
ens. interrogat quis iste cē possit.
quātā sublimē obsequiū haberet.
dictūq; illi est. Rodulfi regis
germanū legatione pfunctā pa
triā regredi. Mittit puella qui
cū inuitaret. ut uini poculū dig
naretur accipere. Ille corde sim
plici ut inuitatus fuerat uenit.
Equa erat statua pusillus. cum
fastū supbie puella despectu. quē
ampliōrē puellę cōfusionē adferret.
Tunc illa furore femineo succensa.
dolerē cordis cohibere non ualens.
sedus qd̄ mente cēperat exple
re contendit. Simulat paciētiā. uul
tū exilant. cūq; uerbis iocundiori
bus demulcens. ad sedendū inuitat.
h̄ uerbaq; adūsus enī irrisoria protulit. At ille uerecundia parit & indignatione
p̄susus. talia rursus ūba respondit.

talq; cū in loco sedere constituit.
quo parietis fenestras adscapulas
hberet. quā fenestrā quasi obhos
pitis honorē necū aliqua pul
saret suspicio. uelamine texerat
p̄ciosō. Precipiens atrocissima
belua p̄prius pueris. ut cū pla
quasi ad pincernam loquens mis
ce^{re} dixisset. illi cū atargo len
cēs p̄forarent. Lactūq; ē. Ceterox
et uelut femina signū dedit in
quo mandata p̄ficiunt. Ipseq;
uulnerib; transfixus intetram
corruens exspirauit. Cū regi
rodulfo nuntiātū fuisset. tam
crudele germani funus. ingemv
it. dolorisq; impaciens aduleis
cendam fratris mortē exarsit.
sedusq; qd̄ cū tatione pepigerat
intumpens. cidē bellū induxit.
Quid pluraⁿ. conueniunt utrorūq;
incampis patentiū acies. Rodul
fus suos impugnam dirigit. ipse
in castris residens. despic uictorie
nihil ambiens ad tabulā ludit.
Grante siqd̄ tunc eruli bellorum
asib; ^{at} sibi exeret multorūq; iā strage

- cui suā filiā in matrimonio tradidit. modo in benevento cōsuis ordina-
tus ē. *Spapp.*
- xvii** Quid in foraulu post grasulfū ago *h.* Quia ex tūto tyranno merceio con-
ducatū tenuit. & post hunc *xxviii* stantinus in locū constantis aūg
ductor lup' effectus est. *h.* romanorū princeps effectus ē.
xviii Quomodo ipse dux bellum contra *xxix* Destella comete & doperib; dona
auares gessit. *xxxi* Quomodo p̄tari ad regnū saxonū
duxit. *xxxii* in britanniā ire disposuit.
xix De morte lup' ducis. & quomodo *xxxiii* De morte grimaldi regis. et de uer-
auares foro ulianorū fines de *xxxiv* satione bertari cōregis eius.
predati sunt. *xxxv* De monasterio qd̄ construxit ad
xx Quomodo auares nolentes de foro *xxxvi* qd̄ regina eius edificauit.
uuligere. grimaldi astutia *xxxvii* De bertari cōregis cunip̄t filius
pulsī sunt. *xxxviii* quē sibi adscidit.
xxi De carustid filio luponis. *xxxix* De rebellionē alahis primar et quo
duxit. *xl* modo in grām rediit.
xxii De uicari foro ulianorū ducē & *xli* De morte p̄tari & regno com̄p̄t et
eius uictoria de clauis. *xlii* stupro reudory. *xliv*
xxiii Utari et quomodo alandari suc- *xlv* Quomodo alahis palaciū cunip̄t in
cessit. & derodualdo qui post eū *xlv* Quomodo cunip̄t rursus suū palaciū
ducatum tenuit. *xlv* um ingressus est.
xxiiii Quomodo grimald filius luponi *xlv* De illū alahis. dux suū cunip̄t. et mors
ducis romualdo suo filio sociatus *xlv* senodi duc. forenū ingressus est.
xxv Quomodo rex grimald defuisse ē *xlv* tem bellum cunip̄t et alahis et de
cōp̄coribus ultus ē. *xlv* uictoria cunip̄t et quomodo triūphat
xxvi Quomodo grimald rex farū po *xlv* confirmato itaq;
puli expugnans delidit. *xlv* grimald regnō apud tironum n̄
xxvii De odio qd̄ grimald aduersum ro- *xlv*
manos habet. *xlv*
xxviii De cuualgarū ducē alzeconē. & quo

Qd hic de e regre
in penultimo folio

v. alpe
6 a

v. tufcia.

uero gallarū finib; copulat; inhe
aquis ubi aque calide sunt. nec
tunc cōmonasteriū bouū genua
quoq; etiam ciuitates habent.

Sexta puincia tuscia ē queatu
re qd populū illius sup sticio
se insacrificus deorū suorū in
condere solebant sic appellat.
hec habet intra se circū uersū
aureliū. Ab oriente uero parte
umbriā. In hac puincia roma
que olim totius mundi caput ex
stitit. ē constituta. In umbria ue
ro que istius in parte ponitur.
perusiū et lacus elictorius spoletūq;
consistunt. Umbria autē dicta ē qd
in uirib; sup fuerit quā quos acla
des olim populū deuastaret.

Septima quoq; xvii

puincia ab urbe roma usq; ad si
ler lucanū flumiū pducitur. in
qua opulentissimę urbes capua.
neapolim. et salernus constitutę.
Que ideo campanie appellata ē.
pp̄t uberrimā caput plantis cete
rū ex maxima parte montuosa
ē. Porro octaua lucania que nom
aquodā loco recepit. Asilero flumio
inchoat. cūb; reuā. que ita apogienē
quondā suę nomine appellata ē. usq;

ad hretū siculū poti maris turrem sic
et dux superiores dextrū italie cornu
tenet. et tigit. in qua pestus et lucinus
cassianū & consuetudine regiūq; sunt
positę ciuitates. **N**ona & cetera q̄re
vltio folio. Porro samnitiū nom
rale sig^m o q̄. accipere olīm abastis quas ferre
solebant. quasq; greci lignā apel
lant. xxi

Quinta decima puincia ē apulia.
consociata sibi calabria intra quā
est regio solentia. hęc ab occident
te uel affrico h̄bet samniū et lu
cinū absolis uero ortu adriatico
pelago finit. Hęc h̄bet urbes sa
tis opulentas. lucerū seponitūci
nusiū. agerentiā. brundisiū. et ta
rentū. et in sinistru italie cornu. qd
quinquaginta milib; extenditur.
ap̄tā mercimoniū ydrontū. Apulia
autē ap̄ditione nominat. citius
cū ibi solis seruatorib; terre uiren
tia p̄duntur. **S**exta decima puin
cia sicilia insula computatur. que
tirreno mari etuonio alluitur.
desiculiq; ducib; p̄p̄ri nominis nun
cupat. **S**eptima decima corsica
Octaua decima. sardina pon
tur. que utiq; q̄. tyrrenus fluctib;
ambunt. Porro corsica educe

xv. apulia

xviii. sicilia

xviii. corsica

xviii. sardina

iussa principis nefanda continens.
Tunc zacharia cum contumeliosus

canisus populis.
Contra hec. iustitiam ab urbe roma
populis leo. iustitiam dignitatem arti
puns cū regni priuilegiis. Rognūq
romanoū tribus annis regens ius
tinianū exule in ponte seculat;
rursusq; tributus contra hunc leo
nē insurgens. regnū eius inuasit.
cūq; toto q ipse regnauit tempo
re inuicē ciuitate in custodia te
nuit. XIII

Hoc tempore synodus aquilegiensis
uniuersali concilio qd tunc
suscepere diffidet. salutarib;
beati sergi pape monitis
instructa. & ipsa cū ceteris
epi pcedens annuere
consentit. factū ē nū hec
synodus constantinopolim tēpo
ribus uigiliū pape sub iustina
no principe contra theodorū. &
omēs hereticos qui beatā mariā
solum hominē non dñm othomū
nom genuisse aconfirmabant. In
qua synodo catholice ē instructū.

ut beatā mariā semp uirgo theu
docos claret. Quia sū catholica
fides habet non hominē solum sed
uere dñm othomū genuit. XV
His temporibus theu duald rex anglo
saxonū qui multa in sua patria bol
la gesserat ad xpm conuersus romā
pporauit. qui p cūceptū regē ueni
ens. ab eo mirifice susceptus ē. Et
cum romā puenisset. a sergio papi
baptizatus petrusq; appellatus. et
adhuc in albis constitutus ad regna
celestia migravit. Cuius corpus in
basilica beati petri sepultū ē. & hoc
sup se oprehensū descriptū habet
Culmon opes theolom. pollicia reg
ni triumphos. Scutis. pcoris. mor
na astralares. Quorumq; petrus
uirtus & que congererat ipse theu
duald armis potens liquet amore
cti. De petrū scilicet petri rex cer
neret hospes. Cuius fontē erat fūne
res almus aquas. Splendi ficiūq; uhar
radianti arperet. lūstū. Sequorū
ficus fulgar ubiq; fluit. pferens
que alacer rex dux premis uirg.
barbarica rabiū non erinde suū.

Evangelistarium

St. Gallen, ca. 950-1000

Latijn, perk., 153+ii f., 325 x 248 (230 x 155/175)²⁵ mm, 1 kol., 23 r., Karolingische minuskel, 9 grote initialen, talrijke kleinere initialen in goud, zilver en rood (enkele bladvormen en dierfiguren, St. Gallen), 11de-13de-eeuwse boekband met latere toevoegingen

ABM h 2

Versierde opening van het
Evangelie van Mattheus, *Liber
Generationis* (f. 120^r).

Eedboek van het kapittel van St. Marie te Utrecht

Evangelistarium

Noord-Duitsland, bisdom Bremen, ca. 1000-1050; 16de-eeuwse toevoegingen van Jan Gozewijnsz van Ameronghen Latijn, perk., i+21;+98 (incompl.)+i f., 214 x 157 (160 x 105) mm, 1 kol., 26 r., Karolingische minuskel, 1 sierblad-zijde (tenminste 3 ontbreken), 10 grote en talrijke kleinere versierde initialen met bladvormen en dierfiguren, vroeg 16de-eeuwse boekband
BMH h 9

Het handschrift bevat een evangelistarium met de lezingen uit de evangeliën in liturgische volgorde. Voorin het boek zijn enkele bladen met eedformules toegevoegd, waaruit blijkt dat het handschrift behoorde tot het kapittel van St. Marie in Utrecht. Hoe en wanneer het hier terecht is gekomen, is niet bekend.

De tekst is geschreven in een regelmatige Karolingische minuskel uit de eerste helft van de 11de eeuw. Het boek is veel kleiner van formaat dan de hiervoor beschreven evangelistaria en is waarschijnlijk niet gemaakt om eruit voor te lezen. Wat betreft de stijl van de versierde initialen sluit de decoratie nauw aan bij werk uit St. Gallen. Helaas is voor de verf van de initialen, met name op het openingsblad van het evangelie van Mattheus (f. 22^v), een zilverlegering gebruikt waarin materiaal (misschien ijzer

of koper) is verwerkt dat zich in het blad heeft ingevreten, waardoor het perkament van dit sierblad ernstig aangetast is. De andere sierbladen zijn verloren gegaan.

In de tekst van het Eigen der Heiligen valt het feest van Marianus en Florianus op, die samen op 3 november direct na Allerheiligen vereerd worden, niet in Utrecht, maar wel in het bisdom Bremen (f. 109^v).³² Opvallend is ook dat de namen van Willibrordus, Bonifatius en anderen ontbreken. Het boek is dan ook vermoedelijk niet voor Utrechts gebruik gemaakt en zal, ook gezien de stijl der decoratie, afkomstig zijn uit een Duits scriptorium. In Noord-Duitsland, in Verden en het meer zuidelijk gelegen Minden, waren in deze periode scriptoria actief die sterk beïnvloed zijn door werk uit Zuidduitse ateliers. Interessant is dat een gelijktijdige hand bij lezingen van een aantal feestdagen in de marge de beginwoorden van de introitus met bijbehorend muzieknoten heeft geschreven. Als de datering van het handschrift juist is, is dit het oudste voorbeeld van muzieknotatie in de collectie van Het Catharijneconvent.

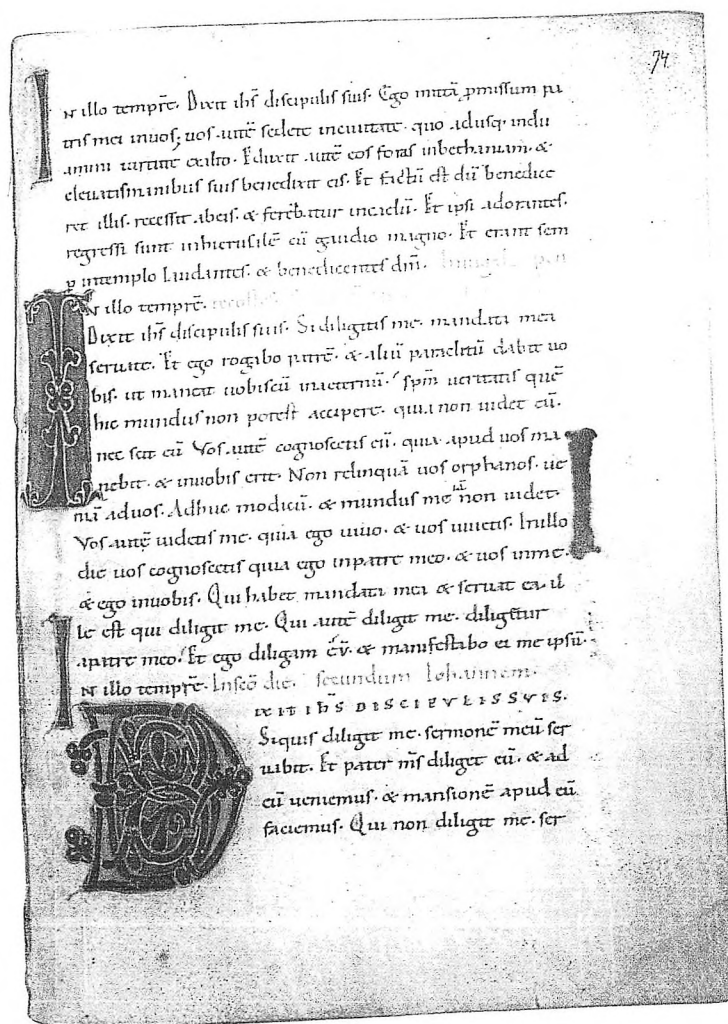
Aangezien het handschrift als eedboek heeft gefunctioneerd, zal het in het Utrechtse kapittel als een bijzonder boek beschouwd zijn. Indien het handschrift zelf hierover gegevens heeft bevat, zijn deze verloren gegaan, wellicht bij het herbinden aan het begin van de 16de eeuw, toen met de oude band ook de schutbladen zijn vervangen en de eedformules zijn toegevoegd. Deze formules hebben betrekking op verschillende ambten binnen het kapittel, zoals dat van kanunnik, aartsdiaken, schrijver en bode, en zijn van de hand van Jan Gozewijnsz van Ameronghen, notaris en bode van St. Marie (ca. 1520-1539).³³ Misschien is het handschrift een geschenk geweest aan de kerk van St. Marie, die in 1081 in opdracht van keizer Hendrik IV werd gebouwd door bisschop Koenraad. Koor en transept werden in 1099 gewijd.

De oude boeken van het kapittel van St. Marie vormen nog steeds een bijzondere collectie die een grondige studie zeker waard zijn. Zo is er nog een kroniek over de jaren 539-1138, met een voortzetting tot 1303.³⁴ De Utrechtse Universiteitsbibliotheek bewaart twee evangelistaria met eedformules, de een van het kapittel van St. Pieter, de ander van het kapittel van St. Jan.³⁵

Herkomst: 1871, Nes aan de Amstel, parochiekerk van Nes en Swaluwenbuurt aan Haarlem. BMH (inv. nr. 221); 1976, Utrecht, RMCC

Lit.: Utrecht 1988, nr. 77

Kruitwagen 1913, nr. 9

Drie keer *In illo tempore*. Bladzijde met initialen in goud en zilver, rood omlijnd, met onder andere de lezing voor de vigilie voor Pinksteren (f. 74^v)

In illo tempore: initiaal bij het begin van de evangeliëlezing voor een feest van Petrus in het Eigen der Heiligen. In fel oranje-rode omlijning is een katachtig dier afgebeeld, bijtend in een rank (f. 104^v).

Uitgeverij Waanders b.v., Zwolle

ISBN 90-6630-411-1

inua. Turbe autē que p̄cedebant et que
sequebant̄. clamabant dicentes. Osanna
filio dauid. benedictus qui uenit in no
mine dñi. **LE. III. SEC. M. MATHEVM.**
In illa tēp̄e. Venit ioh̄s baptista. p̄dicans
in deserto iudee. et dicens. Penitentiam
agite. appropinquabit enī regnū celorum.
Hic ē enī qui dictus ē p̄ isaia. p̄pham di
centem. Vox clamantis in deserto. para
te uia dñi. rectas facite semitas eius. Ipse
autē ioh̄s habebat uestimentū de pilis
camelox. et zonam pellitiā circa lum
bos suos. esca autē eius erat locustę et mel
siluestre. Tunc exiebat ad eū ierosolima
et omnis iudea et omnis regio circa ior
danen. et baptizabant̄ in iordane ab
eo. confitentes peccata sua. **DOM. III. S.**
In illa tēp̄e. dix̄ ih̄c discipulis suis. **LE. IX.**

ABM h3
Bernulfuscodex
Evangelistarium van Bernulfus
Reichenau, ca. 1040-1050
f. 6r
